

НАУЧНА И КУЛТУРНА ДЈЕЛАТНОСТ АРХИВА, С ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА АРХИВ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Анстракт: У раду је обрађена улога и значај научне и културне дјелатности архива. Дат је преглед активности у оквиру научне и културне дјелатности архивских установа уопште. Посебан осврт дат је на обављање научне и културне дјелатности у Архиву Републике Српске.

Кључне ријечи: научна и културна дјелатност, архивска грађа, архивска установа, архивистика, културна баштина, Архив Републике Српске.

Значај научне и културне дјелатности архивске установе

"Послије сређивања и инвентарисања грађе, пред архивистима се отвара једно ново питање и веома значајно поље рада. Документ, до тада обично средство администрације, сада постаје основа за научну реконструкцију прошлости и споменик културе. Завршавајући једну егзистенцију, он улази у другу, доживљавајући неку врсту препорода у сфери интереса науке, културе, политике, привреде и других облика друштвеног живота".¹

Научна и културна дјелатност архива је уназад неколико деценија прихваћена као неопходна дјелатност и припада комплексу основне дјелатности архивске установе. Основни разлози томе су, с једне стране, то што је архивски документ по свом облику, тексту и осталим саставним дијеловима извор информација и свједочанство историјских процеса, па према томе не треба служити искључиво само као правни инструмент за друштвене и приватне потребе грађана,² већ је погодно средство за различите облике научне и културне дјелатности. Архивско благо добија интерпретацију у историографији, публицистици, књижевности и осталом научноистраживачком и културно-просвјетном раду, а обављањем ове дјелатности удовољава се и важној друштвеној улози архива – ширењу научне мисли.

Други значајан разлог је потреба за непрекидним ширењем сазнања о неопходности предузимања конкретних активности у свеобухватном друштве-

¹ Miloš Milošević, *Naučnoobavještajna sredstva i naučna djelatnost arhiva*, у: *Priručnik iz arhivistike*, Zagreb 1977, 197.

² Bernard Stulli, *Kulturno-prosvjetna djelatnost arhiva*, у: *Priručnik iz arhivistike*, Zagreb 1977, 259.

ном задатку чувања, заштите и његовања архивске грађе као истакнутог дијела културне баштине. Брига за културну баштину одређена је националним законима³ и међународноправном заштитом,⁴ а начин њихова остварења је управо на континуираном указивању значаја заштите архивске грађе и прихватање бриге о архивима као друштвене дужности, али и одговорности сваког појединца у друштву.

Научна дјелатност архива

На III скупштини југословенских архивиста у Охриду 1958. јасно је дефинисан четвороструки карактер архивских задатака, као стручни, научни, управни и културно-просвјетни задаци, с јасно истакнутом научном улогом. Три су главна вида обављања научне дјелатности у архивском раду, а то су израда научноинформативних средстава, објављивање докумената и лични научни рад архивиста.⁵

Посматрајући научну дјелатности архива кроз израду научно-информативних средстава, тј. на изради водича, регести и индекса као посљедњу фазу у обради архивске грађе, са задатком да се олакша рад истраживача, јасно је да ова активност ставља пред архивске раднике низ изазова и захтјева, који се огледају у детаљном познавању садржаја грађе, као и проналажење најбољег начина да та сазнања буду исказана кроз научноинформативна средства. Значај израде научноинформативних средстава произлази из неопходности израде ефикасног система обавјештавања, који ће истраживачу омогућити да се што брже и потпуније обавијести о темама која га занимају и гдје се оне могу наћи. Без такве оријентације рад у архивима је отежан, а понекад и немогућ.

Овдје није ријеч о евиденцијама у вези с основним пописивањем грађе и припремама за израду разних инвентара, већ о информацијама директно упућеним разним научним интересима истраживача и наукама попут економије, социологије, права, књижевности, медицине, етнологије, географије и сл. Ово је посебно значајно због тога што обиље модерне документације, и поред излучивања, често својим великим количинама закопава тражене и драгоцене информације. Архивски радници, који својим дуготрајним радом сређују изворе и имају прилике упознати сложени свијет грађе, у потпуности су позвани да

³ В. Stulli, *Kulturno-prosvjetna djelatnost arhiva*, 260.

⁴ Опширно: *Конвенција за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба*, 11; *Правилник за извршење Конвенције за заштиту културних добара у случају оружаног сукоба*, 37; *Декларација о заштити културних добара у случају оружаног сукоба*, 59; *Конвенција о заштити светске културне и природне баштине*, 65; *Конвенција о мерама за забрану и спречавање недозвољеног увоза, извоза и преноса својине културних добара*, 31; *Закон о културним добрима*, 97; *Закон о Спомен-подручју Доња Градина*, 138; *Одлука о утврђивању културног добра од изузетног значаја*, 142; *Закон о архивској дјелатности*, 155. Zoran S. Mačkić, *Zaštita kulturnih dobara, Zbirka propisa Republike Srpske sa komentarima i objašnjenjima*, Banjaluka 2003.

⁵ Miloš Milošević, *Naučnoobavještajna sredstva i naučna djelatnost arhiva*, 201.

на свјетлост дана што успјешније изнесу упутства гдје се сви ти подаци налазе.⁶

Оријентација према интересима науке није једини разлог што се ова дјелатност архивиста зове научно-информативном, већ ова тврдња лежи и у чињеници да и сам рад мора имати научноистраживачке карактеристике. "Неопходан је посебан научни интерес за одређени круг проблематике грађе на којој се ради: праћење литературе, развијени осјећај за научну категоризацију питања која се срећу и сналажење у њиховој савременој интерпретацији. Бројне су фазе у овом стваралачком и научном поступку: прикупљање и избор докумената, уочавање суштине садржаја, оцјена вјеродостојности, класификација чињеница и њихова интерпретација. Добрим радом на научноинформативним средствима архивист преузима на себе неке фазе научног процеса, без обзира ко ће на крају довести до готове студије".⁷ Овдје се ради о веома сложеној повезаности струке и науке.

С друге стране, објављивање грађе такође улази у оквир научних задатака архива. Објављивање извора, поред чврсте архивистичке компоненте, добрим дијелом залази у научноистраживачко подручје. Код објављивања, архивистичке су компоненте јасне, јер се удовољава основном архивистичком захтјеву о заштити документа. Ако се објављења драгоцјена грађа налази у великом броју библиотека, тада су отклоњене опасности за науку у случају насилног уништења оригинала. Такође, објављивањем извора задовољава се још један важан задатак архивских установа, а то је да се што више олакша рад истраживача јер је збирка докумената лако доступна и употребљива. Омогућава се и уштеда у времену и новцу, јер истраживач не мора путовати на лице мјеста, што је посебно важно код грађе из иностраних архива. И најзад, објављивањем грађе удовољава се и друштвено важној улози архива у ширењу научне мисли међу ширим слојевима становништва. У овом случају то могу бити популарне едиције, али и оне строго научне могу заинтересовати и шире кругове.⁸ Архивски закони већине земаља обавезују и овлашћују архиве да објављују важну изворну грађу. Сарадњом заинтересованих установа и архива олакшава се рад на објављивању извора, тј. докумената из грађе самог архива, а може се и повезати са грађом ширег подручја, по могућности, у ширу тематску синтезу, а врло често архиви и самосталним снагама изводе послове око објављивања докумената. У каталозима уз изложбе разног карактера често се објављују важнији документи, али и у архивистичким часописима, годишњацима и слично, гдје су објављени углавном теоретски радови, чланци и расправе, има и објављене различите грађе.

⁶ М. Milošević, *нав. рад*, 197.

⁷ Исто, 200.

⁸ Исто, 240.

И најзад, поред објављивања архивске грађе, архиви издају бројне студије, монографије или књиге историјског, педагошког или другог карактера, везане за изворе одређеног архива. Објављивање публикација насталих истраживањем архивске грађе представља велики изазов за сваког архивског радника који се определио да пође овим путем.

Током година рада и стицањем спознаја на основу архивских цјелина, докумената и збирки, сублимацијом и анализом података и исцрпним радом истраживања, настају научни и стручни радови архивских радника.

Посматрање научноистраживачког рада у архивима значајно је и кроз посматрање свих осталих дјелатности архива,⁹ јер постоји низ значајних питања која траже научноистраживачки приступ у њиховом рјешавању, научноистраживачки прилаз у даљем правцу развоја архивистике као науке, као и овај приступ кад су у питању посебни и заједнички интереси архива и архивске службе на регионалном нивоу. Важно је сагледати и до ког степена је архивистичка теорија примијенила одговарајући метод научноистраживачког рада у рјешавању својих проблема.¹⁰

Објекат рада архивистике као науке је архивска грађа. Предмет и задатак архивистике, у ужем смислу, јесте проучавање теорије и праксе везане за рад архива на заштити, преузимању, обради односно сређивању и изради научноинформативних средстава, кориштењу, научном и културном популарисању, информисању, комплетирању, публиковању и техничкој заштити архивске грађе. У ширем смислу, предмет и задатак архивистике обухвата и проучавање историје развоја архива, тј. архивске службе, архивског законодавства и архивске технике.¹¹

Како би архиви били у стању одговорити задацима које су друштво и наука поставили пред њих, архивистика и архиви се морају бавити свим оним проблемима који су директно и индиректно везани за објекат архивистичког проучавања, са циљем да архивску дјелатност учине што ефикаснијом и савременијом и да је максимално ставе у функцију науке и друштва.¹² Предмет и задатак архивистике као интердисциплинарне науке упућује на повезаност и коришћење достигнућа доста широког круга друштвених и помоћних историјских наука. Од друштвених наука ту, прије свега, спадају историја, економија, право, информатика и друге. Од помоћних историјских наука ту су палеографија, сфрагистика, хералдика, хронологија, дипломатика, археографија, генеалогичка, метрологија и друге.¹³ Њихове истраживачке резултате архивистика

⁹ Богдан Лекић, *Научноистраживачки рад у архивима*, у: *Архивски преглед 1–4/1992–1993*, Београд 1997, 111.

¹⁰ Б. Лекић, *Научноистраживачки рад у архивима*, 111.

¹¹ Исто, 113.

¹² Исто, 113.

¹³ Верица Стошић, *Архивистика и архивска дјелатност*, у: *Заштита архивске грађе у региону*, Бањалука 2000, 9; О помоћним историјским наукама опширније у: Jakov Stipišić,

користи у оној мјери у којој јој они помажу у ефикаснијем рјешавању теоретских и практичних питања архивске дјелатности.¹⁴ Архивистика у својим истраживањима, дакле, користи своје научне методе, али и методе других наука.

На почетку развоја је предмет и задатак архивистике био доста сужен, али са порастом друштвених потреба и напретком науке, развојем разних друштвених институција које стварају грађу за разне области друштвеног живота, настанак бројних облика и врста докумената развојем информационо-комуникационих технологија, предмет и задатак архивистике је знатно проширен, па је континуирани научноистраживачки рад неопходан као темељ теоретским и практичним сазнањима. Тако су у досадашњим бројним архивистичким приручницима обрађена многа питања од значаја за рад и развој архива и архивистике, али постоје и питања на која још увијек није одговорено.

Према Богдану Лекићу, у раду *Научноистраживачки рад у архивима*, ради се о оним питањима која траже заједничко организовање архива и истраживања. Како он истиче, највећи дио послова и задатака везаних за сређивање грађе фондова базиран је на сталним истраживањима, а односи се на припрему прелиминарних историјских биљешки и на утврђивање унутрашње структуре и поретка грађе за сваки фонд посебно. Он такође истиче потребу бављења архивиста научноистраживачким радом, како би се задаци и послови архива обављали што квалитетније. Указује на интердисциплинарни карактер архивистичке науке, која тражи од архивиста да се баве свим оним наукама које непосредно и посредно утичу на квалитет архивистичке мисли и праксе. Најзначајнија питања и проблеме који траже научноистраживачки приступ у њиховом рјешавању, било да се ради о преиспитивању постојећих рјешења или изналажењу нових, односе се на цјелокупну архивистичку дјелатност, а то су питања везана за класификацију грађе, основна средства евиденције аката, валоризацију грађе, вредновање стваралаца грађе, сређивање архивске грађе, израду научно-информационих средстава, питање информационог система, истраживање и снимање архивске грађе у домаћим и страним архивима ради комплетирања архивских историјских извора, питање издавачке дјелатности, културно-просвјетне дјелатности, техничке заштите архивске грађе, архивског законодавства, архивске технике, историје архивске службе, као и организације научноистраживачког рада на регионалном нивоу, рјешавајући питања од заједничког интереса.¹⁵

Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi (latinska paleografija, opća diplomatika, kronologija, rječnik kratice), Zagreb 1985.

¹⁴ Б. Лекић, *нав. рад*, 114.

¹⁵ Исто

Дакле, не само код израде научноинформативних средстава, објављивања докумената и личног научног рада, него и у другим фазама архивског рада појављује се потреба научних и истраживачких анализа.

Културна дјелатност архива

Комплексу основне дјелатности архивске установе припада и културна дјелатност, тј. културно-просвјетна функција архива у обогаћивању текућег друштвеног живота. Архивски документ, као извор информација и свједочанство о историјским процесима, незаобилазно је средство за научне потребе, за различите облике културно-просвјетне дјелатности и правни инструмент за остваривање приватних и друштвених потреба грађана.¹⁶ Полазна основа за то је, с једне стране, промоција архивског блага и заштита културне баштине, а с друге интерпретација архивског блага у историографији, публицистици и осталом културно-просвјетном раду.

Облици рада архивске установе у вршењу ове функције су разноврсни, а у циљу обавјештавања јавности о архивској проблематици могу се користити текст, слика, сталне рубрике или повремене вијести у средствима јавног информисања. Трајно и систематично објашњавање шта је све архивска грађа и указивање на сложеност чувања и заштите архивске грађе, основни је мотив ове активности. Јавности је потребно приказати и важност учествовања сваког појединца у овој заштити. И самим средствима јавног информисања употреба архивске грађе на овај начин такође је сврсисходна, јер архивска грађа својим садржајем обогаћује њихову дјелатност, доприноси потпунијем информисању јавности и свестранијој аргументованости текстова.¹⁷

Објављивањем стручних и научних публикација архиви такође остварују и своју културну дјелатност, јер и једне и друге представљају средство за контакт архива с јавношћу. Такође је задаћа савремених архива и ширење круга корисника архивске грађе, па је тежња да архивске публикације буду уређене тако да помогну у овом задатку кроз пажљиво одабран садржај, често везан за обиљежавање јубилеја или неке значајне теме из завичајне или опште историје, занимљивих збирки докумената, репродукција и сл. Све ово, с ове тачке гледања, има за циљ указати на то шта све спада у архивску грађу, као и зашто и како се мора чувати.¹⁸

Сарадња архива с кинематографијом у свијету има своју традицију и таква сарадња огледа се у историјским и документарним филмовима, који су снажно средство културно-просвјетне активности и остају популаран извор историјских информација. За ову сарадњу битан предуслов је одговарајући сте-

¹⁶ В. Stulli, *нав. рад*, 259.

¹⁷ Исто, 261.

¹⁸ Исто, 262.

пен стручне обраде архивских фондова и збирки, јер што је прегледнија цјелина архивске грађе, то су веће и могућности филмске презентације.¹⁹

Изложбена дјелатност архива такође има своју дугу традицију и сматра се погодним обликом рада архива. Ова активност увијек ће имати непролазан значај за публику јер, без обзира на велике могућности средстава јавног информисања, вриједност непосредног визуелног ефекта и доживљаја публици може пружити само изложба. И овдје је крајњи циљ да што већи број грађана доживи вриједност архивског блага. Архивска изложба постиже већи успјех што су испуњенији услови избора одговарајуће теме, кориштење одговарајућих експоната, избор правог мјеста, простора и времена за одржавање изложбе, израда каталога изложбе са текстуалним и илустративним објашњењима експоната, добре припреме у смислу промоције самог догађаја и сл. Дobar успјех имају и изложбе које размјењују архиви међусобно, као и са сродним установама, а често чине и значајан годишњи културни догађај.²⁰

Предавања представљају најстарију форму културно-просвјетне дјелатности, па су и у архивским установама незаобилазан облик рада. То могу бити предавања у архиву, с архивистичком или историјском темом, везана уз посјету ученика и студената установи, или предавања у школи или на факултету, уз показивање оригинала архивске грађе или репродукција, филмских снимака и слично.²¹ Сарадња са образовним институцијама представља значајан облик културно-просвјетног дјеловања архивске установе, прије свега јер наставне институције морају знати шта им архивска установа може пружити, као нпр. проналажењем и избором архивске грађе за обраду појединих наставних јединица, израдом одговарајућих репродукција одабране грађе, предавањима намијењеним ђацима и студентима и др.²²

Научна и културна дјелатност Архива Републике Српске

На територији Републике Српске организовану архивску дјелатност обавља Архив Републике Српске као републичка управна организација са сједиштем у Бањалуци и издвојеним јединицама у Добоју, Зворнику, Сокоцу, Фочи и Требињу.

Формирање организоване архивске службе на овом простору започиње оснивањем Архива града Бањалучке 1953. године. Градски архив у Добоју основан је 1954. године, а Општински архив у Фочи 1981. године. Градски архив у Бањалуци је 1956. прерастао у Срески архив, а 1963. у Архив Босанске Крајине. У Добоју се регионални архив оснива 1973, а у Фочи 1986. године. У прољеће

¹⁹ Исто, 263.

²⁰ Исто, 263.

²¹ Исто, 264.

²² Исто, 264.

1992. оснива се Архив Српске Републике БиХ. Данашњи Архив Републике Српске представља репрезентативну управну, културну и научну институцију, која обавља јавну архивску дјелатност од општег интереса за Републику Српску. У својим депоима чува писана документа о прошлости Бањалуке, Босанске Крајине, Социјалистичке Републике Босне и Херцеговине и Републике Српске.

Дјелатност Архива Републике Српске одређена је *Законом о архивској дјелатности*²³ и односи се на прикупљање, евидентирање, захватање, сређивање, стручну обраду, истраживање, чување и заштиту јавне документарне и архивске грађе, као и објављивање и давање на коришћење јавне архивске грађе и надзор над документарном и архивском грађом. Архивска дјелатност је дјелатност од општег интереса за Републику Српску и обавезно се организује и обавља на цијелој територији Републике Српске.²⁴

У Архиву се, поред обављања послова на прикупљању, сређивању и заштити архивске грађе, посвећује велика пажња и научној и културној дјелатности, па су тако запослени у Архиву ангажовани на разним научноистраживачким пројектима, објављивању књига, научних и стручних радова, зборника докумената, организовању изложби, предавања и сарадњи са сродним институцијама и медијима.²⁵ Своју научну и културну дјелатност Архив обавља самостално, али и у сарадњи са сродним институцијама у Републици Српској. Значајна је и научна и културна сарадња Архива Републике Српске са архивима из цијеле Босне и Херцеговине, читавог региона, као и међународна сарадња. Честе су међусобне посјете, размјена научних и стручних искустава и литературе, подршка и помоћ при реализацији научних и културних пројеката, учествовање на конференцијама, промоцијама и предавањима.

Научна дјелатност Архива Републике Српске

Архив Републике Српске има дугу традицију бављења научноистраживачким радом. У Архиву је 1. септембра 1963. основана посебна организациона јединица – Одсјек за изучавање историје радничког покрета у Босанској Крајини – језгро будућег научног рада у Архиву, али и каснијег Института за историју у Бањалуци.²⁶

Архив је 1964. објавио своју прву научну књигу – *Документи о радничком покрету у Босанској Крајини 1919–1941 (регеста)*. Документе за ову књигу су одабрали и обрадили Ибро Ибришагић и Душан Врањешевећ, радници Архива. Двије године касније Архив је у облику мапе објавио оригинални рукопис Петра Кочића *Мргуда*, а гравуре за књигу је израдио академски сликар

²³ *Службени гласник Републике Српске*, бр. 119/08

²⁴ Бојан Стојнић, *Архив Републике Српске. Од градске до институције од националног значаја 1953–2018*, Бањалука 2018, 9.

²⁵ Б. Стојнић, *Архив Републике Српске*, 47.

²⁶ Б. Стојнић, *нав. дјело*, 20.

Мерсад Бербер.²⁷ Радници Архива су од 1964. до данас објавили или приредили преко 200 монографија, књига и студија, стручних и научних радова из области архивистике, историје и права. Своју издавачку дјелатност Архив обавља веома често и у сарадњи са струковним Удружењем архивских радника Републике Српске.

Међу објављеним насловима посебно се истичу: *Документи о радничком покрету у Босанској Крајини 1919–1941 (регеста)*, *Мргуда* (приповијетка Петра Кочића), *Архив Босанске Крајине Бањалука 1953–1983*, *Заштита културних добара – Збирка прописа Републике Српске са коментарима и објашњењима*, *Сусрети са краљем 1929–1933* (мемоари Светислава Тисе Милосављевића), *Заштита архивске грађе у регистратурама*, *Штампа и штампарије у Бањалуци (до 1941)*, *Хроника Јеврејске општине Бања Лука*, *Бањалука које има и нема (фотографије и разгледнице)*, *Народна скупштина Републике Српске 1991–2011*, *Бањалучки шаховски клуб – Споменица 1926–1940*, *Мемоари на холокауст Јевреја Босанске Крајине*, *Љекарска комора Врбаске бановине 1929–1941*, *Архив Републике Српске 1953–2013*, *Сарајевски атентат као јужнословенска буржоаска револуција*, *Данашњица и Млада Босна. Улога и значај Владимира Гађиновића*, *Сјећање на Шпанију: Шпански грађански рат у југословенској историографији и мемоаристици*, *Завод за физикалну медицину и рехабилитацију "Др Мирослав Зотовић" Бањалука: Сто година прве ортопедије у Бањалуци (1915–2015)*, *Стогодишњица судских процеса у Босни и Херцеговини и Велеиздајничког процеса у Бањалуци 1915–1916*, *Канцеларијско и архивско пословање – Приручник за неупућене или подсјетник за упућене*, *Штампа у Босанској Крајини 1906–1941*, *Бањалука кроз историју и легенду. С пожутјелих страница прошлости*, *Свједочења о затирању – Прилози за историју страдања Срба Епархије бањалучке 1941. године*, *Усташки стојер за Босанску Крајину: Студија Милана Вукмановића и избор из грађе*, *Бањалучки љекари у Краљевини Југославији*, *Самарцићи у Великом рату и Војсци Краљевине СХС/Југославије 1914–1941*, *Актуелност политике у стогодишњици Босанског сабора 1910–1914. године*, *Хигијенски завод у Бањалуци 1929–1945*, *Пуцањ у ропство*, *Школство у Босанској Крајини (Бихаћка и Врбаска област) 1918–1929*, *Привреда Босанске Крајине 1878–1941*, *Архив Републике Српске 1953–2018* и др.²⁸

Изложбена дјелатност Архива Републике Српске

Архив Републике Српске посвећује велику пажњу приређивању изложби архивских докумената. Своју прву изложбу архивских докумената *Партизанска гимназија у Бањалуци*, израђену у сопственој фото-лабораторији, Архив

²⁷ Исто, 21.

²⁸ Исто, 48.

у Бањалуци је поставио 1961, поводом прославе 15-годишњице ове школске установе.²⁹ Архив је од тада до данас, самостално или у сарадњи са другима, приредио десетине изложби архивских докумената.

Међу бројним изложбама истичу се: *Архивски документ – свједок истине о борби радничке класе у Босанској Крајини између два свјетска рата, Документи о развитку радничког покрета и народне револуције 1919–1945, Архивалија – свједок времена, Бањалука и бан Светислав Т. Милосављевић, 100 година бањалучке штампе 1906–2006, Земљотрес у Бањалуци 26–27. октобра 1969, Народна скупштина Републике Српске 1991–2011, Жељезнице у Краљевини Југославији (1918–1941), поводом 140 година од изградње прве жељезничке пруге на територији Републике Српске (1872–2012), Архивско благо Републике Српске, поводом обиљежавања 60 година организоване архивске дјелатности у Републици Српској (1953–2013), Мотике, не заборавимо (Покољ Срба у селима Дракулић, Мотике и Шарговац 7. фебруара 1942), Млада Босна и Сарајевски атентат, поводом 100 година од почетка Првог свјетског рата (1914–2014), Бањалука, окупација и ослобођење 1941–1945, поводом 70 година од ослобођења Бањалуке у Другом свјетском рату (1945–2015), Завод за физикалну медицину и рехабилитацију "Др Мирослав Зотовић" Бањалука, Светислав Тиса Милосављевић: бан и министар, Успостављање изгубљене везе: АФЖ у Босанској Крајини, Маркетинг и оглашавање у штампи до 1941. године. 110 година штампе у Бањалуци и Босанској Крајини (1906–1941), Епархија бањалучка у Другом свјетском рату (1941–1945). Мучеништво Српске православне цркве у Босанској Крајини, 25 година Народне скупштине Републике Српске (1991–2016), 70 година Електрокрајине Бањалука 1947–2017, Бањалучки љекари у Краљевини Југославији, Хигијенски завод у Бањалуци 1929–1945, Бан Светислав Тиса Милосављевић и Бански двор у Бањалуци, поводом 85 година постојања и рада ЈУ Бански двор – Културни центар Бањалука,³⁰ а поводом обиљежавања јубилеја 65 година рада Архива постављене су изложбе *Мостови на кривој Дрини, Школство у Бањалуци за вријеме Краљевине Југославије 1918–1941 и Архивско благо Републике Српске.**

Изложбе Архива су приређиване и у иностранству. Изложбе Архива отварају су предсједници, министри, академици, амбасадори, генерални конзули, градоначелници и многе друге значајне личности из политичког и културног живота. Архив је широм Републике Српске био домаћин бројним изложбама архивских докумената које су приредили архиви из региона. Међу њима се посебно истичу изложбе Архива Југославије: *Тито–Стаљин, Кнез Павле Карађорђевић, краљевски намјесник 1934–1941, Југословенско-француски односи 1918–1941, Иво Андрић у дипломатији, Јован Дучић у дипломатији, Личности и потписи (аутографи познатих личности на документима Архива Југослави-*

²⁹ Исто, 17.

³⁰ Исто, 50–52.

је), Архива главног града Будимпеште: *Неоренесансна архитектура Будимпеште*, Историјског архива у Ужицу: *Спомен трг у Ужицу – 50 година*, Историјског архива "Тимочка крајина" у Зајечару: *Од Сарајева до Версаја*, Историјског архива у Пожаревцу: *Србија и Браничево у Великом рату 1914–1918*, Архива Српске православне цркве: *Београдска митрополија и српски духовни простор (1804–1918)*, *Варнава, патријарх српски (1930–1937): пастир, градитељ, ревител и исповједник*, Архива Републике Словеније и Архива Србије: *Даворин Јенко (1835–1914)* и друге.

Просвјетна дјелатност Архива Републике Српске

Веома значајна активност Архива Републике Српске је обука стручних кадрова у регистратурама. У недостатку институција које би образовале кадрове за архивску службу, Архив је одржао на десетине семинара и предавања из области канцеларијског, архивског и електронског пословања, намијењених запосленим у регистратурама.³¹ Ове обуке Архив најчешће спроводи у сарадњи са Удружењем архивских радника Републике Српске.

Архив сарађује и са школама и факултетима и тим поводом се за ученике и студенте организују посјете Архиву и одржавају предавања на тему архивистике, архивске грађе и рада Архива. У претходним деценијама бројне су посјете уприличене, а само неки од оних који су посјетили Архив су: студенти Студијског програма историје Филозофског факултета у Бањалуци, студенти Студијског програма новинарства и комуникологије Факултета политичких наука, Филолошког факултета у Бањалуци, студенти руског и српског језика и књижевности Филолошког факултета у Бањалуци, ученици Основне школе "Мирослав Антић" из Бистрице, ученици Економске школе из Бањалуке, Медицинске школе из Добоја, Гимназије у Бањалуци и други.

Медијско представљање Архива Републике Српске

Архив Републике Српске сарађује са дневним листом "Глас Српске" у континуитету дуже од пет година. У наведеном периоду радници Архива су на страницама "Гласа Српске" објавили више од 255 текстова, углавном из историје Бањалуке.³² На овај начин Архив има незамјенљиву улогу у потпунијем информисању најшире јавности, јер омогућује аргументоване и документоване текстове, што читалачкој публици даје јединствено сазнање о сопственој локалној и завичајној историји.

Информатизација и кориштење интернета и мрежних друштвених медија незаобилазно је и у архивској дјелатности. У Архиву Републике Српске,

³¹ Исто, 49.

³² [<http://www.arhivrs.org/Doc.aspx?cat=2&subcat=17&id=268&lang=cir&tekst=330> (07.05.2018)]

путем припадајуће web странице www.arhivrs.org и Facebook налога, врши се промоција и упознавање јавности са установом, дају информације о организацији Архива, архивском законодавству, услугама и пословима које врши Архив, најаве и обавјештавање о значајним активностима, као што су изложбе, публикације, предавања и сл. Архив Републике Српске успешно спроводи и успостављање стручног корисничког сервиса "Архипедија", који дугорочно има за циљ доступност архивске грађе електронским путем, тј. преглед фондова и збирки, као и податке о њиховом садржају. Електронски медији пружају велике могућности, како за све остале тако и за архивску праксу, јер "поред тога што представљају медиј одговарајућег изражавања, омогућавају и облик двосмјерне интеракције",³³ што може олакшати обављање културно-просвјетне активности. Врло су разноврсни облици употребе архивске грађе у средствима јавног информисања, а технолошки напредак непрекидно ствара нове могућности.

Vesna Djaic-Skondric

Scientific and Cultural Activities of an Archives,
with Special Emphasis on the Archives of the Republic of Srpska

Conclusion

Reviewing the activities of scientific and cultural work of the Archives of the Republic of Srpska it can be concluded that the scientific and cultural activities hold a prominent position in the overall activities of the Archives.

The scientific and cultural work results of the Archives have been long recognized, both by professional and scientific national and international public. The stated achievements of diligent archival employees, in the form of numerous publications, scientific papers, exhibitions and other scientific and cultural projects, testify to the Archives commitment to the expansion of scientific and cultural thoughts and responsible approach as well as setting high goals in performing these activities.

By performing these activities the Archives fulfills its social mission which is to indicate the obligation and importance of preservation, protection and use of archival records as cultural treasures of this society. Continuous raise of public awareness about the concept of archival records, as well as the fact that it is only by respecting archival treasure and by respecting the institution that preserves it, it is

³³ Tatjana Hajtnik, Miroslav Novak, *Arhivsko gradivo na mrežnim društvenim medijima (Internet)*, у: *Arhivska praksa*, Tuzla 2014, год. 17, br. 17, 209.

possible to ensure the long-term use of this heritage values and to enable citizens to permanently enrich their cultural life as well as their social behavior and needs.

For the protection of archival records and outstanding contribution and achieved excellent results in the field of education, science and culture, the Archives of the Republic of Srpska and its employees have been repeatedly rewarded and honored.

Литература:

- *Arhivski fondovi i zbirke u arhivima i arhivskim odeljenjima SFRJ – SR Bosna i Hercegovina*, Београд 1981.
- Ibrišagić Ibro, Vranješević Dušan, *Dokumenti o radničkom pokretu u Bosanskoj Krajini 1919–1941 (regesta)*, Банјалука 1964.
- Лекић Богдан, *Научноистраживачки рад у архивима*, у: *Архивски преглед*, 1–4/1992–1993, Београд 1997.
- Маčkić Zoran S., *Zaštita kulturnih dobara. Zbirka propisa Republike Srpske sa komentarima i objašnjenjima*, Банјалука 2003.
- Маčkić Zoran S., *Kancelarijsko i arhivsko poslovanje. Priručnik za neupućene ili podsjetnik za upućene*, Банјалука 2016.
- Milošević Miloš, *Naučnoobavještajna sredstva i naučna djelatnost arhiva*, у: *Priručnik iz arhivistike*, Загреб 1977.
- Radmanović Nebojša, *Arhiv Bosanske Krajine 1953–1983*, Банјалука 1983.
- Stipišić Jakov, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi (latinska paleografija, opća diplomatika, kronologija, rječnik kratica)*, Загреб 1985.
- Стојнић Бојан, *Архив Републике Српске 1953–2013*, Бањалука 2013,
- Стојнић Бојан, *Архив Републике Српске. Од градске до институције од националног значаја 1953–2018*, Бањалука 2018.
- Стошић Верица, *Архивистика и архивска дјелатност*, у: *Заштита архивске грађе у регистратурама*, Бањалука 2000.
- Hajtnik Tatjana, Novak Miroslav, *Arhivsko gradivo na mrežnim društvenim medijima (Internet)*, у: *Arhivska praksa*, Tuzla 2014, god. 17, br. 17
- Stulli Bernard, *Kulturno-prosvjetna djelatnost arhiva*, у: *Priručnik iz arhivistike*, Загреб 1977.